

TEMA 14: CONSOLIDACIÓ I FINAL DEL FRANQUISME (1959-1975)

Nucli de continguts: Bloc 7: La Dictadura Franquista (1939-1975)

1) Les reformes econòmiques.

- 1.1 El Govern dels tecnòcrates.
- 1.2 El pla d'estabilització.
- 1.3 Els plans de desenvolupament.

2) Creiximent econòmic i canvi social.

- 2.1 Un desenvolupament econòmic accelerat.
- 2.2 Augment de la població i moviments migratoris.
- 2.3 Canvi social i comportaments socioculturals.

3) L'oposició democràtica i la repressió franquista.

- 3.1 L'oposició social.
- 3.2 L'oposició política.

4) Els intents d'adaptació a la nova realitat.

- 4.1 Nou impuls legislatiu.
- 4.2 Política exterior i aproximació a la CEE.

5) L'agonia del franquisme.

- 5.1 Fractures dins del règim.
- 5.2 El tardofranquisme o l'esgotament del règim.
- 5.3 La mort de Franco.

1) Les reformes econòmiques.

1.1 El Govern dels tecnòcrates.

- El reconeixement internacional produït a partir de 1953 va permetre consolidar un règim instal·lat en l'immobilisme polític.
- La crisi econòmica i les pressions del FMI i del Banc Mundial donaren lloc a que Franco remodelara el seu Govern al 1957, incloent destacats membres de l'Opus Dei. Destacà la figura de Laureà López i Rodó, encarregat de dirigir l'Oficina de Coordinació i Programació econòmica (OCIPE)
- Entre 1957 i 1959 s'adoptaren mesures per tal de modernitzar l'economia: fixació d'un canvi únic per a la pesseta, reforma tributària, incentius per les inversions estrangeres i actualització del model de relacions laborals.
- Aquestes mesures permeteren a Espanya ingressar en organismes internacionals com el FMI, la OECE o el BIRD i, alhora, rebre el suport econòmic i tècnic d'aquestes organitzacions.

1.2 El pla d'estabilització.

- El pla d'estabilització de 1959 buscava acabar amb l'autarquia i liberalitzar l'economia espanyola, integrant-la a l'àmbit europeu. Les principals mesures foren:
 - a) Mesures fiscals: Els seus objectius seran limitar el crèdit al sector privat, suprimir els subsidis fiscals a les empreses públiques, pujar els tipus d'interès, reduir la despesa pública i augmentar els impostos, congelar els salaris i rebaixar la taxa d'inflació.
 - b) Mesures comercials: Amb l'objectiu d'afavorir les inversions estrangeres i la importació de mercaderies es va devaluar la pesseta i fixar un canvi únic amb el dòlar.
- A curt termini l'austeritat empitjorà les condicions de vida dels espanyols. Malgrat això va ficar les bases pel desenvolupament econòmic posterior, contenent la inflació, augmentant l'ocupació i les exportacions industrials i equilibrant la balança de pagaments.
- L'expansió econòmica produïda durant la dècada dels 60 servirà al règim com a element propagandístic.

1.3 Els plans de desenvolupament.

- El 1962 es va crear la Comissaria del Pla de Desenvolupament, dirigida per López i Rodó. Aquesta ficarà en marxa tres plans de desenvolupament econòmic i social amb un caràcter marcadament industrial: 1964-1967 (encara que es prorrogà fins 1968 sense acomplir els seus objectius), 1969-1971 (centrat en agricultura, habitatge, educació i transports) i 1971-1975 (interromput per la crisi del petroli).
- L'objectiu d'aquests plans era afavorir la creació de pols de desenvolupament a les regions menys desenvolupades per tal d'impulsar l'activitat econòmica a la seua àrea d'influència. Malgrat això les regions més desenvolupades i rendibles (País Basc, València, Madrid i Catalunya) continuaren monopolitzant les inversions, de forma que els plans no assoliren els resultats esperats.
- Malgrat l'espenta donada a partir de 1959 als transports públics la xarxa de comunicacions espanyola continuarà sent deficient, la qual cosa dificultarà la vertebració d'un mercat nacional.

2) Creixement econòmic i canvi social.

2.1 Un desenvolupament econòmic accelerat.

- El desenvolupament econòmic espanyol dels seixanta fou bàsicament industrial i el ritme de creixement fou excepcional.
- Les causes d'aquest desenvolupament serien: la contenció dels salaris, la competitivitat dels productes, la millora de la productivitat i l'ús de noves tecnologies. D'un altra banda, la modernització de l'agricultura va proporcionar mà d'obra abundant als nuclis industrials.
- La creació de petites i mitjanes empreses es va vore acompanyada per la instal·lació a Espanya de grans multinacionals.
- No obstant això el desenvolupament econòmic del moment va estar condicionat per una sèrie de factors exteriors:
 - a) El creixement econòmic europeu dels anys 60 i 70 afavorí les exportacions espanyoles.
 - b) La modernització tecnològica va dependre dels capitals i les patents estrangeres.
 - c) L'augment dels turisme europeu va jugar un paper crucial per al desenvolupament dels sectors serveis i de les zones litorals.
 - d) Els diners que enviaren els emigrants espanyols a l'estranger contribuïren a reduir el dèficit comercial.

2.2 Augment de la població i moviments migratoris.

- La millora de les condicions econòmiques afavorí l'augment de la natalitat («baby boom»). Això afegit al descens de la mortalitat i l'increment de l'esperança de vida feren que la població espanyola passara de 30'4 milions d'habitants al 1960 a 35'7 al 1975.
- El desigual desenvolupament industrial va atraure la mà d'obra rural cap a les zones urbanes i industrials. Al voltant de quatre milions de persones es desplaçaren cap a les zones més dinàmiques econòmicament.
- Ni la indústria ni els serveis foren capaços d'absorbir aquesta quantitat de mà d'obra i quasi un milió i mig d'espanyols emigrà a països europeus. A fi de controlar aquest moviment es va crear al 1957 l'Institut Nacional d'Emigració i al 1962 es va promulgar la llei d'ordenació de l'emigrant.
- Cap al 1970 un 66% de la població espanyola vivia en nuclis urbans. Aquest procés, malgrat la creació del Ministeri de l'Habitatge el 1957, va ser caòtic i desordenat i donarà lloc als barris dormitori, el barraquisme i la manca de serveis bàsics.
- El moviment migratori va consolidar les diferències entre el l'interior i la perifèria i va donar lloc a la concentració parcel·lària i la mecanització del món rural.

2.3 Canvi social i comportaments socioculturals.

- Els canvis econòmics varen permetre el sorgiment d'una influent burgesia urbana i l'extensió de les classes mitjanes, mentre que el moviment obrer es va fer més reivindicatiu.
- El desenvolupament de l'economia va fer possible les millores socials: s'amplià la cobertura de la Seguretat Social i augmentà la població escolaritzada. També va significar un canvi a les costums i mentalitat dels espanyols, destacant:
 - a) Major independència de la dona, que començà a incorporar-se al mercat laboral.
 - b) Abandonament de les pràctiques religioses per una part de la societat.
 - c) Augment de la demanda de béns de consum.
 - d) Generalització de l'ús de l'automòbil.
 - e) Protagonisme de les associacions veïnals, amb un caràcter reivindicatiu.
- **Pàgina 340, Doc. 14, *El canvi vist per l'Església.***

3) L'oposició democràtica i la repressió franquista.

3.1 L'oposició social.

- A partir dels anys seixanta l'oposició al franquisme va adquirir protagonisme:
 - a) El moviment obrer: El desenvolupament industrial multiplicà el nombre de proletaris i la seua organització, aprofitant el marc dels sindicats verticals per qüestionar l'ordre laboral franquista. Al 1964 es va crear Comissions Obreres, d'orientació comunista, que vas e il·legalitzat pel Govern. Malgrat això, la conflictivitat laboral va augmenta i les organitzacions sindicals d'inspiració catòlica donaren el seu suport a la lluita obrera.
 - b) Les revoltes estudiantils: La Universitat fou un focus d'oposició permanent al franquisme. La pèrdua d'influència de la Falange donà lloc a la desaparició del SEU i l'aparició d'altres alternatives sindicals estudiantils. Malgrat la repressió, el maig francès de 1968 va donar una forta espenta a les revoltes estudiantils.
 - c) El moviment veïnal va denunciar la precarietat de serveis públics, la carestia de la vida, la mala qualitat de les cases protegides i els plans urbanístics.
 - d) L'Església: El Concili Vaticà II (1962-1965) contribuí a una profunda renovació de l'Església espanyola, que es va distanciar del nacionalcatolicisme i el franquisme, reclamant respecte als drets humans. Finalment el règim aprovà la Llei de llibertat religiosa.

3.2 L'oposició política.

- Partits i formacions polítiques es van oposar al franquisme en l'exili o, com a formacions clandestines, a l'interior.
- El PCE fou el més actiu i organitzat i també el que patir la repressió de forma més dura. En el anys 60 es constituïr la Unió de Forçes Democràtiques i el 1968 Tierno Galván fundà el Partit Socialista de l'Interior, produint-se la divisió entre històrics i renovadors dins del PSOE. A més van sorgir organitzacions d'extrema esquerra, algunes de les quals optaren pel terrorisme (FRAP).
- Al IV Congrés del Moviment Europeu de Munic el 1962 els opositors al franquisme realitzaren una declaració a favor de la democràcia i en contra del règim. La premsa del Movimiento qualificà aquella reunió de «contubernio de Munic».
- Pel que fa als nacionalismes perifèrics, a Catalunya va nàixer l'Assemblea de Catalunya, en la qual estaven representats tots els organismes polítics tret d'Unió Democràtica. Al País Basc aparegué ETA al 1959, organització que va optar per la via terrorista per tal d'assolir la independència basca a partir de 1968.
- La crisi del règim facilità la coordinació de les forces opositores mitjançant dues organitzacions: la Junta Democràtica d'Espanya (dirigida pel PCE) i la Plataforma de Convergència Democràtica (impulsada pel PSOE). L'objectiu de les dues organitzacions era establir un govern provisional que implantara un règim democràtic però la disputa pel vot democràtic va impedir la seua unió.

4) Els intents d'adaptació a la nova realitat.

4.1 Nou impuls legislatiu.

- Des de 1957 els successius governs van modernitzar el sistema polític i administratiu, encara que conservant intactes els principis del règim i legislant per a que aquest poguera sobreviure a la mort del dictador. Entre les principals reformes destaquen:
 - a) La Llei de règim jurídic de l'administració civil de l'Estat (1957): Descentralitzà i modernitzà l'administració, separant l'activitat del Govern de la del Estat.
 - b) Llei de convenis col·lectius (1958): Adaptava el marc laboral als nous temps (al 1971 s'aprovarà la Llei sindical).
 - c) Creació del Tribunal d'ordre públic (TOP) al 1963: Els delictes polítics deixaven d'estar sota la jurisdicció militar i passaven a la civil.
 - d) Llei de premsa (1966): Eliminava la censura prèvia i va accentuar la divisió entre immobilistes i oberturistes.
 - e) Llei orgànica de l'Estat (1967): El règim intentava adaptar-se a les exigències democràtiques de l'entorn europeu, incorporant a les Corts el terç familiar.. També assegurava la monarquia segons la Llei de successió de 1947.
 - f) Nomenament de Joan Carles de Borbó com hereu de la corona (1969): El príncep jurava fidelitat a Franco, *las leyes fundamentales del Estado* i als principis del Movimiento. D'aquesta forma s'assegurava la continuïtat del règim sota la figura del rei.
 - g) Altres lleis: la Llei de la Seguretat Social de 1967 (que millorava i ampliava la cobertura social), la de Llei de llibertat religiosa, la Llei general d'educació, etc.

4.2 Política exterior i aproximació a la CEE.

- Des del Ministeri d'Assumptes Exteriors es van millorar les relacions amb els països hispanoamericans, els EUA, el Regne Unit i es van establir llaços comercials i diplomàtics amb països del bloc comunista.
- La política decolonitzadora espanyola es va adaptar a les directrius de l'ONU. El 1956 concedí la independència al Protectorat del Marroc, conservant el control del Sàhara espanyol. Al 1973 naixia el Front Polisario a fi d'aconseguir la independència però el 1975, en plena agonia de Franco, Hassan II va envair la zona fronterera de forma simbòlica amb la Marxa Verda. Per tal d'evitar la guerra, el Govern donà la colònia al Marroc i Mauritània amb el compromís de respectar la voluntat dels saharauis.
- Respecte a Europa, al febrer de 1962 el Govern espanyol sol·licitava a la CEE un acord d'associació que no va obtenir resposta fins 1967, any en el qual la CEE aprovà un primer mandat de negociació amb Espanya que culminarà amb l'acord preferencial de 1970. El procés d'integració a la CEE va continuar després de la mort del dictador.

5) L'agonia del franquisme.

5.1 Fractures dins del règim.

- La legislació dels anys 60 i 70 va provocar un increment de les tensions dins del règim. El oberturistes (dirigits per Manuel Fraga) consideraven que calia adaptar el règim als nous temps però els immobilitistes (el «búnquer») volien mantindre intacte el règim nascut de la guerra civil i consideraven que la Llei de Bases de la Seguretat Social, la Llei de premsa i la Llei sindical anaven massa lluny.
- La nova llei de premsa va permetre fer públics escàndols financers com el de MATESA al 1969, la qual cosa va molestar els immobilitistes i va provocar la eixida dels ministres oberturistes del Govern i la formació d'un govern monocolor més restrictiu dirigit per Carrero Blanco.
- **Pàgina 345, Doc. 21, El «búnquer» davant l'obertura.**

5.2 El tardofranquisme o l'esgotament del règim.

- El 1970 el procés de Burgos va resultar en la condemna a mort de sis etarres. La sentència provocà una onada de protestes a Espanya i a l'exterior. Després d'implantar l'estat d'excepció, Franco commutà la pena per cadena perpètua.
- Al juny de 1973 Franco separava la direcció del Govern, que assumiria Carrero Blanco, de la de l'Estat. El 20 de desembre Carrero va ser assassinat per ETA, accelerant la crisi del règim.
- Carlos Arias Navarro va ser anomenat president del Govern i tractà d'unir immobilitistes i oberturistes en l'anomenat «esperit del 12 de febrer». Malgrat això Arias Navarro es va distanciar molt prompte de l'oberturisme, produint-se la dimissió dels ministres d'aquesta facció.
- Els intents continuistes d'Arias Navarro es van vore afectats per la caiguda de les dictadures a Portugal i Grècia (la qual cosa deixava a Espanya aïllada en una Europa democràtica), la crisi econòmica derivada de la del petroli i l'auge dels nacionalismes i el sindicalisme obrer.
- Davant d'aquesta situació, el règim va mostrar el seu caràcter més repressiu (nova llei antiterrorista) però va ser incapaç de contenir les aspiracions democràtiques de la societat.

5.3 La mort de Franco.

- La delicada salut de Franco li va impedir exercir el govern de forma personal al llarg del 1975. El Govern intentà dissimular l'estat de salut de Franco i mantindre l'ordre mitjançant la repressió.
- L'execució de dos membres d'ETA i tres del FRAP el 27 de setembre provocà el rebuig nacional i internacional.
- El 20 de novembre de 1975 moria el dictador, confiant en que la seua obra continuaria en la persona del rei Joan Carles. Però la lluita entre immobilitistes i aperturistes, el distanciament de l'Església, la crisi del Sahara i la condemna internacional feien inviable el manteniment del sistema.